

- actes de tirania" (in: *España: 1492n, Diálogos Hispánicos*, N° 11. Edición al cuidado de Maxim. P.A.M. Kerthof ca., Amsterdam, 1993, p. 115). Poethieke schrift in zijn dissertatie *De vrede van Münster* ('s-Gravenhage, 1948, p. 106) dat 'de Hispaniteit' voor onze 17de-eeuwse overwegend een vijandig element' was. Zie voor de anti-Spanse gevoelens in de zestiende en zeventiende eeuw ook S.A. Vosiers, *Spangje in de Nederlandse literatuur*, Amsterdam, 1955, p. 10, 15, 20, 27 enz.
29. Zie ook Juan Terlingen, *Las Novelas ejemplares* [...] (gecit. art.), p. 189-205.
30. Zie J.A. van Praag, *La comedia española aux Pays-Bas au XVIIe et au XVIIIe siècle*, Amsterdam, 1922.
31. Cf. Rijs, op. cit., nummers 472, 476, 477, 478, 483, 488, 491, etc.

Van ridders en andere Dordtse helden

De *Don Quichot*-vertaling van Lambert van den Bos

RIETJE VAN VLIET & MARCO DE NIET

Het "Selsaem trou-geval tusschen een Spaens edelman, ende een heydinne", dat Jacob Cats beschreef in zijn *Trou-ringh*, werd voor het eerst in 1637 te Dordrecht op de peis gelegd, de eerste Nederlandstalige *Don Quichot* werd 20 jaar later eveneens te Dordrecht gepubliceerd. Dat is geen toeval. Op initiatief van Jacob Cats hadden Dordtse dichters, geleerden en kunstenaars een kring gevormd, die bijeenkwam in de Zwijn-drechtse Waard in het slot Develstein. Deze kring, waarin "niet minder kunstleide, maar wel veel minder begaafdheid gevonden werd dan in de Muiderkring"¹, was redelijk hecht: de dichter-vrienden schreven bijvoorbeeld vele drempel- en gelegenheidsgedichten voor elkaar. Lambert van den Bos, de eerste vertaler van de avonturen van de dolende ridder, vervulde zestien jaar lang, van 1655 tot 1671, een prominente rol in dit Dordtse culturele milieu². Vanzelfsprekend bespraken deze liehebbers en navolgers van Cats uitvoering diens *Spaens heydinnetje* tijdens een of meer van de bijeenkomsten en het is heel wel mogelijk dat de ongetwijfeld enthousiaste besprekingen Van den Bos ertoe hebben aangezet de vertaling van de *Don Quichote* ter hand te nemen. Met belangstelling zal de Dordtse vriendenkring over de schouders van Van den Bos meegereken hebben, toen hij de laatste hand legde aan de vertaling, die in 1657 onder de titel *Den verstandigen vromen ridder, Don Quichot de la Mancha* door Jacobus Savry op de markt werd gebracht.

Als in zo vele steden stelden ook de zeventiende-eeuwse patriciërs in de oudste stad van Holland er een eer in kunstbeschermers en kunstbeoefenaars te zijn. De drosten aldaar waren gehuisvest in slot Develstein en zij stelden het open voor de cultuurminnende elite. Vanaf 1631 was Cornelis van Beveren drost. Onder zijn leiding kende de kring een grote bloei, al bleef het bij "cleynre bueckens, cleynre talenten"³. Overigens was Van Beveren niet de enige mecenans; de Dordtse patriciërs Pompe van Meerdervoort⁴ en Brandwijk stelden eveneens hun deuren open voor hun stadgenoten. Om een idee te krijgen van de culturele kring waarin Lambert van den Bos verkeerde en in welks sfeer de vertaling tot stand kwam, volgt eerst een beeld van de leden van het Dordtse gezelschap⁵.

Cornelis van Beveren, die zelf heel wat Nederlandstalige verzen op zijn naam heeft staan, en met wiens zoon Lamberts dochter later zou trouwen, ontving op zijn slot onder

andere de Dordtse praecceptor Pieter van Godewyck⁶, dichter van Catsiaanse verzen. De predikant Jacobus Lydius was er eveneens gast aan huis; hij baarde in 1671 opzien met zijn anti-papistische werk *Den Roomschen Ulyen-Spiegel*. De roemruchte Matthijs van der Mervele, heer van Clookwijk, maakte ook deel uit van de Dordtse kring. Zijn Ovidiaanse dichtwerk *Ulytheensien oorlog ofte Roomse Min-tronfen*, in 1651 geschreven naar aanleiding van zijn Grand Tour naar Rome, genoot grote bekendheid; wegens het vermeend zedenschendende karakter werd het werk verboden en desondanks (of: daardoor) vele malen herdrukt⁷. Als beste der Dordtse dichters noemt Te Winkel mr. Johan Cornelisz van Someren, geboren Dordenaar. Deze verliet in 1655 de stad om pensionaris te Nijmegen te worden; zijn verzen waren eveneens op Jacob Cats geïnspireerd. Andere gasten waren: de rechtsgeleerde Adriaen van Nispen⁸, Roeland Carpenter (schepen van Dordrecht)⁹, Willem van Bijlzenbergh (theoloog en filosoof)¹⁰, en de leerling van Rembrandt, Samuel van Hoogstraten¹¹.

Het waren niet alleen mannen die in de Dordtse School de dienst uitmaakten. Van een groot aantal vrouwen weten we dat zij Develstein bezochten. Aan het hoofd van de Dordtse dichterssamenkomsten stond Margaretha van Godewyck, dochter van de hiervoor genoemde Pieter van Godewyck. Zij beheerste de moderne en klassieke talen, en beoefende ook het Hebreeuws. Haar werk kenmerkt zich door een thematiek, verwant met die in Lamberts werk: vaderlandse helden, koophandel en zeevaart, Frederik Hendrik, de Engelse koning Karel I, de verachte Oliver Cromwell enzovoorts. Zij werd door haar tijdgenoten vergeleken met Anna Maria van Schurman, die dikwijls in Dordt verbleef¹². Andere graag geziene gasten waren Agneta Colva¹³, Anna van Blockland,¹⁴ Catharina van Muylwijk¹⁵, Cornelia Blanckenburg¹⁶, Maria de Witt¹⁷, Catharina en Wilhelmina Oem¹⁸, Anna van Beverwijk¹⁹ en Maria Margaretha van Akerlaecken²⁰.

Het Dordtse dichtersgezelschap kreeg in de geschiedschrijving weinig lovende woorden toebedeeld. In de zeventiende eeuw was er sprake van een rivaliteit tussen Amsterdammers en de Dordtenaren. Vondel was voor de laatsten een dankbaar miikpunt. Zo dichtte Lambert van den Bos in 1647 zijn *Geest vande coninghin Elisabeth*, gericht tegen Vondels marlelaarsdrama *Maria Stuart* (1646). In de bundel *Landt-Levens-lof* (1658)²¹ van de Amsterdamse schouwburgregent Jan Koertering is aantal gedichten opgenomen van Lambert van den Bos, gericht tegen Vondel (evenals gedichten van Vondel tegen Koertering en tegen Westerbeaen)²².

Later, in de negentiende en twintigste eeuw, werd er eveneens weinig goeds gezegd van de Dordtse dichters. De geringe waardering hadden ze vooral te danken aan hun stichtelijke verzen, hun Catsiaanse rijmelarij, hun vele vertalingen en navolgingen en de geringe oorspronkelijkheid in hun werk.

Zeker in het laatste kwart van de zeventiende eeuw heeft het verval zich ingezet in de produktieve Dordtse kunstbeoefening. Na 1676 verwaarloosde de stadsoverheid haar uitnemende bibliotheek; ze verleende geen giften meer voor de opdrachten van geschriften. De mecenaten van voorheen waren tijdle magistraten geworden. De roem van de Illustre School, en daarmee de bloei van filologie, theologie, kunst en letterkunde, was geheel verdwenen. Bovendien stond het toneel op voet van oorlog met de kerkeraad in Dordrecht: van een bloeiend toneelleven kon dan ook niet langer sprake zijn.

Lambert van den Bos is een van de weinige dichters die nog wel enige lof kregen toegezwaard, al was dit meer wegens de omvang van zijn productie dan om de kwaliteit ervan.

Van den Bos werd op 9 april 1620 gedoopt in de Oude Kerk te Amsterdam²². Hij was van Zuidnederlandse afkomst; zijn grootvader was in 1585 samen met vele geloofsgenoten gevlucht naar de Noordelijke Nederlanden. Op 31 mei 1641 ging Lambert in ondertrouw met Maria van Beeck uit Delfshaven. Daar vond op 23 juni de huwelijksplechtigheid plaats²⁴, al ging het echtpaar in Amsterdam wonen. Uit de akte van ondertrouw blijkt dat Lambert het beroep van apotheker uitoefende en dat hij bij de Munt woonde²⁵. Uit het huwelijk werden minstens negen kinderen geboren.

Waarom Lambert zijn beroep van apotheker en de stad Amsterdam achter zich liet, is niet duidelijk. In 1652 werd hij aangesteld als rector van de Latijnse School te Helmond. Na de Vrede van Munster, in 1648, werden in het Zuiden katholieke schoolmeesters vervangen door protestanten. Uit diverse rekeningen is bekend dat zijn jaartraclement daar £ 125 bedroeg²⁶. Dit bedrag legde de stad Helmond bij het jaartraclement van £ 250 dat Lambert "van 't Lant" ontving²⁷.

Drie jaar later, in 1655, verhuisde de familie naar Dordrecht, waar Van den Bos de functie van conrector aan de Latijnse School vervulde²⁸. Het salaris was daar aanmerkelijk hoger, en: het vrijwillig aangegeane culturele en intellectuele isolement werd opgeheven. In zijn Amsterdamse periode had Lambert al enigszins naam gemaakt als dichter en vertaler, bijvoorbeeld dankzij zijn vertaling van Alessandro Giraffi's *Nepesse berovte*, die in het eerste jaar van publicatie drie drukken beleefde. In Dordrecht hervoorde hij aansluiting bij beoefenaars van de schone letteren en kunsten.

Al een jaar na zijn aanstelling in Dordrecht, op 17 juli 1656, kreeg Lambert het verzoek van stad en predikanten van Heusden om rector aan de Latijnse School aldaar te worden. Daar waren de curatoren in Dordrecht niet gelukkig mee; ze wilden Van den Bos niet missen, maar een salarisverhoging konden ze hem niet bieden. Na een week kwamen ze met een andere oplossing: net als de rector mocht Lambert in het vervolg commensalen houden en tevens privélessen geven²⁹. Daarmee ging hij accoord.

Gedurende een aantal jaren kwam de naam van Lambert van den Bos voor op de groslijst van de ouderlingen, voorgesteld om als zodanig verkozen te worden. Gekozen is hij echter - in Dordrecht - nooit³⁰.

Op 1 maart 1671 nam of kreeg Lambert ontslag als conrector³¹. Ruim een jaar later verhuisde het gezin Van den Bos naar Heemstede³². Wat deed Lambert in die tussentijd? Hoe kwam het dat hij - blijkbaar - niet direct een andere baan had? Is Lambert inderdaad ontslagen? Zo ja, waarom? Had Joachim Oudaen gelijk, toen hij uitvoer tegen Lambert van den Bos:

Of zoekt gy nu, gy die u zelven, door uw³³ vadzigtigheyt, dronkenschap, en ongebonden leven, yst het Schoolbestuurschap tot Dordrecht niet uytgeworpen, dus aan de dooden uw³⁴ leed te wreaken? en, even als de Dronkemans, die van schielen hoofdweer, en armoede in de beurs geguelen, niet weten waar zy 't zoeken zullen, maar welken alles verveel, alles tegen de borst is, in alles den voer tegen den drempel te stocien? veel nutter had gy dan wederom een tweede Dordrechtse Artadia toegesiel, vol zenuwlooze en ongezoutte vertellingen, van uw³⁵ zotte Lauri, en haar gezelschap, en

uwe vodderyen de Drukers voor groot geld aangemerct; want den had gy naar de Jeugd wat ontsien³⁶.

Laten we eerst deze beschuldiging in ogenschouw nemen. In de actaboeken van curatoren, kerkerad of in de resolutiën van de Oud-Raad zijn geen aanwijzingen te vinden dat Lambert zich aan dronkenschap of ander ontoelaatbaar gedrag heeft bezondigd. Zou dit zo zijn, dan moeten gegevens daarover te vinden zijn in de akte die op de twee maanden vóór Lamberts ontslag betrekking hebben en die niet overgeleverd zijn. Dan zou het vergrip zo ernstig geweest moeten zijn, dat de curatoren *onmiddellijk* hebben ingegrepen³⁴. Verder werd Lambert nog in december 1670 - twee maanden eerder - gekandideerd voor ouderling; zijn levenswandel moet dan eigenlijk onbesproken zijn. Bovendien werd hij drie jaar later, in Heemstede, wederom als ouderling gekandideerd en zelfs gekozen. Wat de beschuldiging van Oudaen ook weerspreekt, is het feit dat Lamberts dochter Maria in 1672 trouwde met de zoon van de drost van Davelstein; een dergelijk huwelijk zou zeker geen doorgang hebben gevonden als de vader van de bruid lallend over straat liep.

Wanneer we ontslag wegens wangedrag of ander vergrip uitsluiten, blijven twee mogelijkheden over. Of Lambert heeft zelf ontslag genomen, of hij heeft zijn congé gekregen. Dat hij zelf ontslag heeft genomen, lijkt onwaarschijnlijk, zeker gezien zijn financiële positie in relatie tot zijn omvangrijke gezin. Meer voor de hand ligt de mogelijkheid dat de curatoren van de Illustre School te Dordrecht tot ontslag hebben moeten overgaan, maar om geheel andere redenen. Er zijn aanwijzingen die erop duiden dat het niet zo goed ging met de school en dat reorganisatie en samenting in het verschiep lagen. Op 5 juli 1670 kregen, bijkens de resolutiën van de Oud-Raad, de curatoren de bevoegdheid op eigen gezag leraren te ontslaan.³⁵ Dan nog blijft de vraag: waarom werd juist Lambert ontslagen?

Waarschijnlijk moeten we het antwoord zoeken in de politiek. Door de dood van Cornelis van Beveren in 1663 had de verre van geliefde Dordtenaar Cornelis de Witt zich een voorname positie weten te verwerven in de regering van Dordrecht. Hij is er burgemeester geweest en heeft bijvoorbeeld de stad vertegenwoordigd bij de Staten van Holland. Ook was hij één der curatoren van de Illustre School. Lambert had voor hem in 1667 nog een welkomstlied gedicht (*Welkomst van den Wel-edelen achtbaren, gesterngen Heer, de Heer Cornelis de Witt, tot Dordrecht by Simon onder de Linde*). Van enig geschil tussen Lambert en De Witt leek toen geen sprake. Maar: Lambert toonde zich in zijn werk zeer stadhoudersgezind, wat hem omstreeks 1671 kan hebben opgebroken, toen de kwestie omtrent het Eeuwig Edict een steeds grotere rol ging spelen en die uiteindelijk op 20 augustus 1672 de koppen deed rollen van de gebroeders De Wit³⁶. Een politieke kwestie kan zijn kandidaatstelling voor ouderling en het huwelijk van zijn dochter niet hebben tegengehouden. Integendeel: Lamberts stellingname tegen De Witt zou wel eens bevoorordelijk geweest kunnen zijn. Als Lambert van den Bos inderdaad ontslagen is omdat hij zich tegen De Witt had opgesteld, dan is ook te verklaren waarom Lambert zich zo fel keerde tegen de gebroeders De Witt in zijn *Reysende Mercurius* (1673) en het vervolg daarop, de *Spaensche Mercurius* (1674). Voor Oudaen vormden beide werken aanleiding tot zijn rabiate, 150 pagina's lange aanklacht tegen Lambert van den Bos. Dat Lambert misschien wel eens dronken van een van de

Develstein-avonden was thuisgekomen, kwam Oudaen goed van pas. Het blijft voorlopig echter gissen naar de ware toedracht.

In Heemstede was Lambert van den Bos wederom een figuur van aanzien. Hij werd er rector, waarschijnlijk van de Latijnse School³⁷. In 1674, het jaar waarin Oudaen hem attackueerde, werd hij tevens gekozen tot ouderling.

Zijn laatste jaren bracht hij door in Vianen. Daar is hij in (of reeds vóór) 1683 op 63-jarige leeftijd als rector aangesteld van de Latijnse School. Ook daar genoot hij een zekere status, want hij werd er toegeleten tot de stedelijke magistraat³⁸. Hij is 78 jaar geworden: op 22 augustus 1698 arriveerde zijn zoon Theodorus van den Bos in Vianen voor de afhandeling van de erfenis van zijn overleden vader.

De literaire nalatenschap van Lambert van den Bos is immens. Het is niet verwonderlijk dat hij op een lijn wordt gesteld met auteurs als Simon de Vries en Jacob Campo Weyerman³⁹: of het nu om den brode, om de faam of om het vertier te doen was, alle drie hebben ze het schrijven tot ambacht weten te verheffen. Lambert van den Bos publiceerde in ongeveer dezelfde periode als Simon de Vries ruim 70 werken, oorspronkelijk of in vertaling, meestal in het Nederlands, een enkele keer in het Latijn. Hier zijn de vele (gelegenheids-)gedichten die hij heeft geschreven niet bij inbegrepen. Net als De Vries en Weyerman was Van den Bos een veelzijdig auteur: hij schreef en vertaalde treurspelen, heldendichten, kronieken, hand- en reisbeschrijvingen, medische werken en hij compleeerde vele bundels van uiteenlopend karakter.

Indien de toeschrijving correct is, is zijn oudst bekende publicatie de *Wondtaerlijken strijd tusschen de ktkvorschen ende de myssen* uit 1641, uitgegeven te Dordrecht door Jasper Goris. Dit werk is een vertaling/bewerking "toegepast op de Nederlandsche oorlog", van de Griekse fabel *Batrachomyomachia*, die op naam van Homerus is overgeleverd⁴⁰. In 1660 verscheen de tweede druk van deze vertaling, te Dordrecht door Jasper Goris en diens zoon Johannes verzorgd. Interessant aan deze uitgave is dat op de titelpagina de initialen van de vertaler genoemd worden: L.I. Dit zou een afkorting kunnen zijn voor Lambert Jacobsz. Als de vertaling werkelijk van de hand van Van den Bos is, dan is het opmerkelijk dat het tot 1645 duurde voor hij opnieuw een werk publiceerde, en wel het treurspel *Carel de negende, anders Parysche bryllof*, over de moord op en vervolging van de Hugenoten in Frankrijk. De initialen waarachter de auteur van *Carel de Negende* zich op de titelpagina verschuilt, zijn ditmaal iets duidelijker: L.V.B.

De eerste publicatie waarop zijn achternaam ondubbelzinnig wordt vermeld, zijn de *Essays of Poëtische betrachtingen* uit 1646, op kosten van de auteur uitgegeven door Jacob Lescailje te Amsterdam. Tot zijn vertrek uit Amsterdam brachten Lescailje en andere Amsterdamse uitgevers nog een tiental heldendichten, vorstenspiegels en treurspelen van Van den Bos uit. Gedurende zijn verblijf in Helmond heeft hij, voor zover bekend, geen nieuwe werken gepubliceerd. Vanaf het moment echter dat hij zich in Dordrecht aansloot bij de culturele kring aldaar, kreeg hij een stevige voet tussen de deur bij plaatselijke boekhandelaren, zoals Jacob Braat, Jacobus Savry en Nicolaas de Vries: niet minder dan 25 van zijn boeken (eigen werk en vertalingen) uit de periode 1655-1671 voeren de plaatsnaam Dordrecht in het impressum of het colofon. Daarnaast

verschenen er te Amsterdam herdrukken van veel van zijn eerder gepubliceerde werken.

Voor Van den Bos zijn deze Dordtse jaren ongetwijfeld zijn vestige geweest als publicist. De veelzijdigheid van Van den Bos als schrijver blijkt ook uit zijn vertalingen: hij vertaakt uit het Latijn, het Grieks, het Frans, het Engels, het Italiaans en het Spaans. Het is wellicht verrassend te constateren dat hij het meest uit het Engels heeft vertaald, met als goede tweede het Italiaans. Dit is niet zonder belang met betrekking tot zijn vertaling van de *Don Quixote*. Dit is de enige die hij, aldus de titelpagina, "yrt de Spaensche in onse Nederlandtsche tale overgeset" heeft. Gezien het feit dat er al enkele decennia Engelse en Italiaanse vertalingen bestonden van de *Quixote*, lijkt het niet gewaagd te veronderstellen dat Van den Bos een van deze (of beide) bij zijn vertaling gebruikt heeft.

Ondanks die veelzijdigheid is er duidelijk een rode draad in het oeuvre van Van den Bos waar te nemen, namelijk zijn fascinatie voor vorsten en helden. Heldendichten behoorden tot zijn vroegste publicaties en ook zijn laatst verschenen boeken handelden over de "op- en ondergang der grooten". Sommige personen van koninklijken (of stadhouderlijken) bloede waren het in zijn ogen waard in een aparte historische of biografische schets in de boekhandel bijgezet te worden, zoals Karel IX, Maria Stuart, Koningin Elisabeth, Karel de II, Willem de Zwijger en Willem III. Vele anderen kregen een plaatsje in compilatiebundels met titels als *Het koninklyk treurtoneel, ofte Op- en ondergangh der keyseren, koningen en vorsten* (1656), *Keur-stof deses ydels behalsende de voornaemste geschiednissen of rampsaligheden der grooten* (1672) en *Praet-tooneel der doortichtige mannen* (1676). Zijn belangstelling voor het hofleven blijkt ook uit zijn vertaling uit het Italiaans van het etiquetteboek *De volmaecte hovelinck* van Baldazar de Castiglione (1662). Zijn populariteit, of in ieder geval meest herdrukte vertaling betrof echter de lotgevallen van een echte anti-held: Don Quichot.

Prosper Arnts geeft in zijn bibliografie *Cervantes in het Nederlands* het volgende overzicht van edities van de vertaling van Lambert van den Bos⁴¹.

- [1e dr.] Dordrecht, J. Savry, 1657.
- [2e dr.] Amsterdam, A. van den Heuvel, 1669.
- [3e dr.] Amsterdam, B. Boeckholt, 1669.
- [Nieuwe tielddruk] Amsterdam, B. Boeckholt, 1670
- 3e dr. [= 4e dr.] Amsterdam, W. van Lamsvelt, J. van Lamsveld, en J. Hulk, 1696
- 5e dr. Amsterdam, W. de Coup, W. van Lamsveld, Ph. Verbeek, 1699
- 6e dr. Amsterdam, J. Graal, J. en W van Heecker, 1707.
- 6e dr. [Nieuwe tielddr.] Amsterdam, J. Rohan en P. Vissier, 1707. (Kluisdestiene uitgave.)
- 7e dr. Amsterdam, P. Vissier, 1732
- [7e dr. op titelpag.? Nieuwe tielddr.?] Amsterdam, S.J. Balde, 1732.

³⁷Er zijn dus zeven drukken en vermoedelijk drie nieuwe tielddrukken, aldus zijn conclusie. Dat "drie" kan gereduceerd worden tot "twee". De laatst vermelde editie van S.J. Balde (= S.J. Baalde) is namelijk een *gloss*, en Arnts heeft de sleutel tot deze conclusie zelf in handen gehad. De gegevens heeft hij, zoals hij aangeeft, overgenomen uit de boekhandelslijst van Abkoude en Arrenberg⁴². Hij had al vastgesteld dat Baalde als uitgever in de tweede helft van de achttiende eeuw actief was, en kon dus niet uit de voeten met het jaartal 1732. Het simpele antwoord is te vinden in het voorwoord van de

Abkoude-Arrenberg; in die boekhandelslijst, samengesteld voor collega-boekhandelaars (en niet voor twintigste-eeuwse filologen of boekhistorici) wordt "alleenlijk den tegenwoordigen Bezitter of Drukker" genoemd⁴³. Met andere woorden: Baalde had het restaurant van de editie van 1732 overgenomen en gold ten tijde van het verschijnen van de Abkoude-Arrenberg als de rechtmatige kopijbezitter. Een editie op zijn eigen naam is er nooit geweest.

Al evenaart Don Quichot zijn grote held en voorvader Amadis van Gallie er niet mee, het aantal van zeven herdrukken en twee tieltuitgaven in 75 jaar is respectabel. Het is echter niet alleen de verdiseste van Cervantes dat *Den verstandigen wroemen ridder*, *Don Quichot de la Mancha* aansloeg. Van den Bos en Savry hebben er duidelijk naar gestreefd een integere vertaling te leveren en geven blijk van inzicht in de tekst en de 'meta-ironie' van Cervantes, zoals die onder andere vorm heeft gekregen in de manier waarop het fictionele karakter van het verhaal wordt ondermijnd. Cervantes verwijst immers voortdurend naar een werkelijkheid buiten het boek, die op haar beurt ook weer fictioneel is. Dat Van den Bos inzicht in de tekst had, blijkt uit de kwaliteit van de vertaling⁴⁴, die ook nu nog gemetbaar is; dat hij ook openstond voor de ironie van Cervantes heeft onder andere geleid tot enkele subtiliteiten in het voorwerk: op de gegraveerde titelpagina's bijvoorbeeld worden naast Don Quichot, Sancho Panza en Dulcinea ook Amadis, Roelant en Merlijn afgebeeld. Op de versozijde van de eerste tieltgravure is het volgende gedicht afgedrukt:

Swicht Angeel' en Orien
Dulcinea komt te baen,
Amadis en Roelants Speer
Buygen voor 'er Standaard neer.

Na de typografische tieltpagina, de opdracht van Savry aan Pieter de Sondt en het voorwoord door Lambert van den Bos, volgt dan, in plaats van een traditioneel drempeldicht over de kwaliteiten van de auteur en de vertaler⁴⁵, een gedicht getiteld "t Geslachte van Don Quichot in t' gebergte Serre Morena, in de Rots van hem selfs gegraveert, namaels in 't Arabis, maar nu in duytsch overgezet", ondertekend met S.V.J.H. In een notedop presenteert Samuel van Hooqstraten de zelfgeschreven genealogie van de dolende ridder. Met andere woorden, nog voor de vertaling begint wordt de lezer op diverse manieren geconfronteerd met de gelaagde wereld van Don Quichot, geheel in de geest van Cervantes.

In zijn editie van 1669/1670 heeft Bales Boekholt het gedicht "Op de roem-beruchte daden van den dapperen ridder Don Quichot de la Mancha" in de plaats gesteld van de opdracht van Savry aan De Sondt. Dit is wel een traditioneel drempeldicht, waarin de waarde van de tekst wordt aangegeven: "[...] dat wie zijn daaden leest, lacht uyt met hyder keelen". In alle latere uitgaven van de vertaling van Van den Bos is het voorwerk in deze samenstelling overgenomen.

Boekholt beschikte bij het drukken van zijn editie over de 24 platen die in 1657 voor de illustraties waren gebruikt. De maker van de platen zou Salomon Savry zijn geweest⁴⁶. Wel heeft Boekholt een nieuwe tieltgravure laten snijden, waarop de elementen van de twee gegraveerde titelpagina's van Savry zijn samengebracht. Als vaste bijnaam kreeg Don Quichot de bijnaam "Ridder van de leeuw" (wat heel wat wervender klinkt dan

"Ridder van de droevige figuur", zoals Sancho Panza zijn meester meestal noemt). Doordat Boekholt niet het duodecimo-formaat van de eerste editie heeft aangehouden, maar zijn versie in octavo heeft gedrukt, is de paginering geheel veranderd. De ingrepen op de koperplaten om de passende paginering aan te brengen, zijn duidelijk zichtbaar. Omdat de gravures voor een kleiner formaat boek zijn gesneden, moesten de afdrucken met extra veel bladwit worden afgesneden.

Bij de eerstvolgende editie, in 1696, konden de uitgevers niet meer de hand leggen op de originele platen. Lucas Scherm heeft nieuwe gravures gemaakt (inclusief een nieuwe tieltgravure), waarop minder details te zien zijn en de arceringen veel grover zijn. Ook deze editie werd, evenals alle latere edities, in octavo-formaat uitgegeven. Opvallend genoeg werd de grootte van de gravures gehandhaafd: ze zijn bij het kopiëren niet vergroot tot bladspiegelformaat en worden dus ook door extra bladwit omgeven. Tot en met de editie van 1732 zijn deze gravures van Scherm gebruikt, met deze kanttekening dat ze voor de editie van 1707 enigszins zijn bijgesneden.

De vertaling op zichzelf heeft ook niet geheel ongeschonden 1732 gehaald. Als we de uitgave (frootdruk?) van Arant van den Heuvel uit 1669 buiten beschouwing laten, waarin flink in een aantal hoofdstukken is gesnoeid⁴⁷, vinden de eerste ingrijpende wijzigingen plaats in de vijfde druk uit 1699 (een jaar na Lamberts dood). Enkele hoofdstukken in het eerste deel die inhoudelijk samenhangen, zijn samengevoegd, waardoor het aantal hoofdstukken gereduceerd werd van 52 tot 49. Bovendien is de tekst, zoals op de tieltpagina wordt aangegeven, "op nieuws overzien, en van veel misstellingen gezuiverd". Tenslotte is er een uitgebreid register achter het tweede deel toegevoegd. Verantwoordelijk voor al deze ingrepen was Gottfried van Broekhuizen, bekend gebleven om zijn vertalingen uit het Frans van reisbeschrijvingen en historische werken. De editie van 1707 volgt de uitgave van 1699 geheel, maar in 1732 ontfermde een ander zich over de tekst. Deze onbekend gebleven editor heeft de tekst niet alleen "van veel misstellingen" maar ook van "aanstootelyke Spreekwyzen" gezuiverd. Dit klinkt dreigend, maar in de praktijk blijkt het wel mee te vallen. De wijzigingen zijn, voor zover gebleken uit een steekproef, vooral op woordniveau doorgevoerd. De hoerjes die Don Quichot in het tweede hoofdstuk van boek 1 bij de herberg ziet staan, beschreef Lambert van den Bos als "twee jonge deerens". Dit is in de editie van 1732 afgezwakt tot "twee jonge vrouwen". Ook de ironische aanduiding "de oude deern" voor de huishoudster van Don Quichot is consequent veranderd in het brave "de oude maaght". De erotische toespelingen in de herdersliedjes zijn daarentegen wel woordelijk gehandhaafd. Ook is nauwelijks ingegrepen in de grove taal die tijdens ruzies en gerechten over en weer werd gesingerd. De vele verwansingen van katholieke signatuur zijn eveneens, afgezien van spellingswijzigingen, onveranderd overgenomen.

In verschillende opzichten kunnen we Lambert van den Bos vergelijken met Weyerman. Beiden hebben een groot en veelzijdig oeuvre nagelaten, beiden vertoefden enkele jaren in Vianen, beiden beheersten vele talen, beiden hebben zich over Cervantes' *Don Quixote* ontfemd. Daarmee houdt de vergelijking op. Want waar Weyerman excelleerde in stijl en creativiteit, bleef Lambert steken in een plichtbepust bedrijven van letterkunde.

Noten

1. J. te Winkel, *Omroepingegang der Nederlandsche letterkunde*, deel III (Haarlem 1923), p. 544 e.v.
2. De archivalische gegevens over de biografie van Van den Bos zijn gebaseerd op de ongepubliceerde doctoraalscriptie van F.A.S. Wilke, *Lambert van den Bos*. Univ. van Amsterdam 1969 (DNL 1543).
3. Chant van Pieter van Godewyck, geciteerd naar J.L. van Dalen, a.w., p. 160.
4. Lambert van den Bos noemde hem in zijn *Dordrechtse arcadia* (1662) de "wijzen Perlander".
5. Ufgeprente overzicht van leden van de Dordtse School in: J.L. van Dalen, 'De Dordtische dichterschool', in: *De vijfde eeuw*, p. 160-189; en J. Schellema, 'De Dordtse dichterschool vóór den jaer 1672'. In: *J. Schellema, Geschied- en letterkundig mengelwerk, deel III*³. Utrecht 1823, p. 35-152.
6. Pieter van Godewyck schreef verschillende gedichten op het werk van Lambert van den Bos, zoals voor diens *Koninklyck heytsooneel* (1656) en in *Sacrum melos* (1662).
7. De *Roomse Min-tronjien* is libertijns, kritisch tegenover heersende opvattingen over godsdienst en moraal. Reeds twee jaar later verscheen *Gesiedyke Mine-waantjen*, een werk dat draaf, moralistisch en Calvinaans oogt, maar dat hij nadere lezing op een onderhuidse manier eroticiteit blijkt te verheerlijken. Over beide werken: M.A. Schenkeweld-van der Dussen, 'De poëtica van een libertijns zelf-voeyer' en 'De geestelijke (?) minnewaantjen van Mathijs van der Merwede van Coothwijk'. Resp. in: *Nieuwe Taalgids* 82 (1990), nr. 1, p. 2-15 en 85 (1993), nr. 1, p. 14-25. Een korte biografische schets alsmede een keuze uit de *Roomse Min-tronjien* vindt men in Paul Dijkstra-bergt, *Mathijs van der Merwede (1613-1664), gedichten*. Amsterdam, Uitgeverij AdL 1992.
8. Hij werd door Johan de Witt gevraagd Cornelis de Witt te verdedigen, vlak voor hun moord in 1672. In zijn jeugd stond hij bekend als vertaler; hij werd geprezen om zijn (minne)dichten. *NNBW* IV, k. 1028-1029.
9. Aan hem droeg Lambert van den Bos in 1661 zijn *Brievens of Herseide majestey* op. Ondanks zijn verantrachting met de familie De Witt, stelde hij zich tegen hen op in de jaren '70. Carpentier had een grote letterkundige belangstelling en stond bekend als Latijns dichter. *De Historie* II, k. 301.
10. Anti-spijnist en hermeneutis. Bijlakens de opdracht van Van den Bos: *De historie van sijn majesticy Karel de II* (1660) was Van Bijlbenbergh de neef van Lambert. Van Bijlbenbergh heeft een dicht gescreven voor *Sacrum melos* (1662). Over zijn vriendschap met Samuel van Hoogstraten: M. Roscam Abbing, *De schilder & schryver Samuel van Hoogstraten, 1627-1678*. Leiden, Primavera Pers 1993.
11. Deze woonde van 1655 tot 1662 weer in zijn geboortestad, maar hij de onbezandigde functie van provoost van de Munt van Holland bekleedde (een functie met vele voorbeelden). In Dordrecht was Van Hoogstraten ook lid van de Broederschap der Romeinen, een sociëteit van mensen die Rome hebben bezocht. M. Roscam Abbing, op. cit., p. 10. Na de voltooiing van dit artikel is over Van Hoogstraten en zijn literaire netwerk een dissertatie verschenen: P. Thissen: *Werk, netwerk en latere werk van de familie Van Hoogstraten in de zeventiende eeuw*. Amsterdam [enz.], 1994. (Diss. Nijmegen).
12. J. Schellema, op. cit., p. 75. Als schillerende werke Margaretha de bewondering van tijdgenoten. Ook werd zij geprezen om haar bedrevenheid in het graveren op glas, en om haar zang en clavierbespel. Zie correspondentie met geleerden als Bartheus, Salmasius en Sanguerdius. *NNBW* VII, k. 476-477.
13. Dichtster van Andreas Colvius, predikant van de Waalse Kerk te Dordt; deze was ook een der Dordtse dichters. Agneta muntte uit in het vervaardigen van handwerken en andere kunsten; zij werd door Margaretha van Godewyck bijzonder geroemd. *NNBW* I, k. 627.
14. Anna was dicht bevriend met Anna Roemer Viesscher en Catharina van Muywijk. Zij huwde Cornelis Boelji, een Zeeuwse dichter, vriend van Jacob Cats en Johan van Beverwijk. J. Schellema, op. cit., p. 74. Van Beverwijk droeg aan haar in 1639 zijn uitvoerige prozawerk *Van de uithrentendyck der vrouwenicken gelaetich* op. Van Beverwijk was eveneens lid van de Dordtse School; hij overleed echter in 1647 en heeft Lambert er dus niet ontmoet.
15. Jacob Cats droeg aan haar in 1618 *Galathea ofte harders-claech* op. Zij was vermaard als dichteres en zangeres. Van der Aa V, p. 368.
16. Van Beverwijk noemde haar muzikale kwaliteiten in zijn *Van de uithrentendyck der vrouwenicken gelaetich*. Cornelia was beroemd als zangeres en toonkunstenaar. Van der Aa I, p. 178.
17. Niet duidelijk is in hoeverre zij familie is van Johan en Cornelis de Witt (hun vader maakte, ten tijde dat Cats in Dordrecht woonde, ook deel uit van het kunstminnende gezelschap). Maria de Witt stond bekend als dichteres en schreef levens Latijse gedichten. Van der Aa VIII, p. 121.
18. Zij muntten uit in verschillende kunsten en talen. Bij uitstek waren ze bedreven in het Latijn. Van der Aa V, p. 10. Zie over hen Johan van Beverwijk, *Van de uithrentendyck der vrouwenicken gelaetich*, p. 145.
19. Dochter van Johan van Beverwijk.
20. Dochter van de schout van Dordt. Bekend als geslachtsrekenkundige en als dichteres. Zij genoot zelfs jaargeld van de keurvoort van Brandenburg en diens gemalin Louise Henriëtte van Oranje. Van der Aa I, p. 41; *NNBW* I, k. 51.
21. Opgedragen aan Petronella Cats, de dochter van Jacob Cats.
22. De competentiestrijd tussen de Dordtse dichters en Vondel blijkt ook uit gedichten die over en weer werden geschreven. Zo dichte Vondel in 1630 "Appo, op Helikon gezeten, / Vraag al zijn heilige Poëten, / enz.", geparaodieerd door de Dordtse naams met "Apoel, op hecotel gezeten, / Vraag al zijn dronken kale neeten, / enz.". Zelfs de naam van Joost van den Vondel bleef geen voorwepelijng bespaard: "Sojje vol van Sonden". Vondel, denkend dat hij het van Cats te verduren had, reageerde met "1p-vol, op Doele-son gezeten / Lands beedlers vraag, die 't volk op-eien / enz.". De antimosieel werd dusdanig dat vele geschillen tussen kerck en staet erbij werden geslept en bijzondere voorvallen erin gemengd. Bijvoortbeeld het voorval met de hond Tjuffer, die door de Leidse schout Bondt werd begraven. Vondel hietover in een van zijn hekeldichten: "Schout Bondt, op 't hondkol gezeten, / Laat alle honde-melkers weten, / enz." Uiteindelijk werd het de Amsterdamsse overheid te gortig, waarna ze er een einde aan maakte. J. Schellema, *Op. cit.*, p. 102-105. Vondels versen zijn geciteerd uit J. van den Vondel, *Volledige dichtwerken en oorspronkelijke proza*. Ed. M. Smits-Veldt en M. Spiets. Amsterdam, Becht 1986, p. 919 en 926.
23. Zijn ouders waren Jacob Lambertsz van den Bos en Marijken Hermans, die op 18-4-1669 in ondertrouw waren gegaan. Bij de doop van hun oudste kinderen, op 21-3-1613 en 12-11-1615, was Jacob van den Bos tapper van beroep. Toen Lambert ten doop werd gehouden, was hij "cijlmeaker". Moeder Marijken was akomstig uit Kampen.
24. Het ondertrouwregister te Amsterdam vermeldt 25-6; het trouwregister van Delfshaven vermeldt 23-6. In dit register heet de bruid: Maria van der Beeck.
25. Op 26-11-1638 deed Lambert examen voor meestersrecht (twee proefsommen): op 10-7-1640 examen voor apotheker (zes proefsommen). G.A. Amsterdam F.A. Collegium Medicus 27 nr. 20 (*Namen van de Apothekers, die hun het examen zoo voor Mr. als Mr. Knechts hebben onderworpen*).
26. G.A. Helmond rek. nr. 1008, f. 34 verso; nr. 1009, f. 37 verso; en nr. 1010, f. 34 verso. De laatste rekening betreft een lager bedrag: f. 100.
27. Uit een verzoekschrift uit 1655 aan de Raad van State over een aanstelling aan de Latijnse en Duitse School blijkt dat het land-tractement tamelijk karig was voor een rector; daarom legde de stad Helmond er kennelijk op toe. G.A. Helmond, nr. 259.
28. De Illustre School was sinds 1579 gehuisvest in het voormalige klooster van St.-Clara, in de Nieuwstraat te Dordrecht. Oorspronkelijk was het de Latijnse School, maar nadat een pestepidemie in 1635 Holland en dus ook Dordrecht had geteisterd, waardoor slechts weinig leerlingen waren overgebleven, besloot men er ook Illustre School van te maken. De school kende, toen Lambert er arriveerde, zeven klassen met zes leraren. Er was één rector en één conrector, naast hen werkten er nog een eerste praetor, een Latijnse ondermeester, een Duitse meester (vergelijkbaar met een leraar Nederlands) en een schrijnmeester.
29. Beide voorrechten waren slechts de rector van de Illustre School voorbehouden. Deze moest dan ook zijn goedkeuring geven aan het voorstel der curatoren. Dit gebeurt op 30-7-1656. G.D.J. Schotel, *De Illustre School te Dordrecht*. Utrecht 1857, p. 108.
30. Voor het eerst kwam zijn naam voor op de lijst van 14-12-1662 (G.A. Dordrecht, acta Kerkeraad nr. 15) en voor het laatst op 18-12-1670 (nr. 16). Er werden overigens zo'n 100 kandidaten op de lijst geplaatst, maar slechts zes konden gekozen worden.
31. Hij kreeg nog 2 maanden wedde ad f. 100 en voor de turf f. 30. G.A. Dordrecht in rek. 2672, f. 77 resp. 87.
32. G.A. Dordrecht DTB nr. 23.
33. J. Oudaen, *Aanmerkingen op de beschuldijnggen, raakende de Heeren Gebroeders De Witten, van Lambert van den Bos in zynen Reyzenden Mercurius de sive heeren te last gelegd* (Frederikstadt bij Johan Ernst Smith 1674), p. 5 (UBL 706 G 17). Dit werk wordt vooraangegegaan door de *Haagse broedermaord*, en gevolgd door het *Verslag der aanmerkingen*. Hij was de eerste die Lambert van dronkenschap beschuldigde.

- de. Deze beschuldiging werd door Kruwelder overgenomen (deel II, p. 540) en is ook te vinden in H. Krol en J. Hengiers, 'Lambertus van den Bos of Lambertus Sylvius (1620-1698), een veelzijdig, rector te Vianen'. In: *In het land van Brederode* 15 (1990), p. 3-4 en 38-43.
34. Met betrekking tot een collega van Van den Bos, die dierwylja dronken school en stand onveilig maakte, weten we dat de curatoren meer dan drie jaar geduid uitloefden: G.A. Dordrecht, aetaboeek der curatoren 23-9-1661, 7-1-1664 en 28-8-1664.
35. G.A. Dordrecht, aetaboeek van de Oud-Raad, nr. 52, f. 100 recto en verso.
36. *NVBN* III, k. 1450-1451.
37. R.A. Haarlem: Heemstede, Schepenrollen nr. 550 (1671-76), f. 18 recto.
38. Op 8-1-1690 komen we hem tegen als schepen van Vianen. R.A. Den Haag: Rech. Archief Vianen nr. P 1-88, nieuwe nummering 93. Ook op 1-5, 13-6, 14-8, 28-8 en 28-11 van dat jaar maakte Lambert acten op. Zijn naam is herhaaldelijk te vinden in het Register van procuratien, cauten, attestatien enz. (1680-1722). Ook op 11-7-1698 komt zijn naam nog voor in het Register, vlak voor zijn overlijden.
39. *Moderne Encyclopedie der wereldliteratuur*. Gent 1963, dl. 9, p. 232 (s.v. Vries).
40. P. De Rynek en A. Welkenhuyzen: *De Oudheid in het Nederland*. Baarn 1992, p. 122.
41. P. Arens: *Cervantes in het Nederland*. *Bibliografie*. Gent 1962, p. XII.
42. R. Arensberg: *Naamregister van de bekendste [...] Nederlandse boeken*. Voorheen uitgegeven door J. van Abkoude. Rotterdam 1773 (2e dr.: Rotterdam 1783).
43. Abkoude-Arensberg, fol. 3r.
44. J. de Brynne: 'Algunas observaciones acerca de un *superfinito de texto del Quijote* y su traduccion por Lambert van den Bos'. In: *Lingüística Annapolitaná* 20 (1986), p. 34-43. Helias geeft De Brynne geen antwoord op de vraag of de vertaling gebaseerd is op het Spaanse origineel of op een andere vertaling. Wel laat hij zien aan de hand van Cervantes' veelvuldig gebruik van de overtreffende trap dat Van den Bos danzij zijn goede kennis van het Latijn tot een degelijke vertaling kon komen. Bijv.: "Confiada esoy, señor poderosísimo, hermosañna señora y discretísima circunstantes, que ha de hallar mi *cuitidiana* en vuestros *valerosísimos* pechos acogimiento, no menos plácido que generoso y doloroso" [ensuiet MvV/MDN] wordt bij Lambert van den Bos: "Ick heb een vast vertrouwen, *aldermachijsste* Heer, *alderboonste* Vrouw, en wijsse *verstandige* Omstandens, dat mijn droefheyt sal vinden in u edelmoochsigre inborsten een edele en droevige toegang".
45. In het voorwerk bij Lamberts vertaling van Seneca's *treuspel Agamemnon* (1661) heeft Samuel van Hoopstraten wel een dergelijk traditioneel drempeldicht geschreven.
46. Arens, *op. cit.*, p. 2, maar zie ook het artikel van Daniel Horst hierna.
47. Arens, *op. cit.*, p. 3-5.

De prenten in de Don Quichot-bewerking van Jacob Campo Weyerman

DANIEL HORST

Met zijn uitgave *De voornaamste gevallen van den wonderlyken Don Quichot* beoogde de Haagse uitgever Pieter de Hondt niet een getrouwe bewerking van Cervantes' meesterwerk te leveren. Hem stond veel meer een prachtboek voor ogen, waarin de illustraties een centrale rol vervulden. Dit blijkt bijvoorbeeld al uit de aankondiging op de titelpagina: wat die "voornaamste gevallen" waren, werd bepaald aan de hand van "XXXI Kunstplaten", vervaardigd door "den beroemden Picart den Romein, en andere voornaamste meesters". Om deze gravures heen leverde Jacob Campo Weyerman zijn

bijdrage in de vorm van een bewerking van de tekst van Cervantes "op een' vryen en vrolyken trant" en "gedichten ter verklarung van iedere kunstprint".

De primaire bronnen die ons informatie verschaffen over de vervaardiging van de illustraties in deze uitgave, zijn van tweeledig aard: ten eerste zijn er de opmerkingen van de vertaler in de introductie, en ten tweede de opschriften op de prenten zelf. Weyerman beschrijft het ontstaan als volgt¹:

De Heer Coyvel [...] tekende en schilderde de Voornaamste Bedryven [...] die tot 31 Tafereelen aangeroeid zijn. De beroemde Picart, gezegd de Romein, bragt die gedeeltelyk in 't koper en de overige vierden vollood, door 't Puk van deszelfs Leerlingen: zynde dus de Kunstprinten, gelyk zy hier achter verhoord worden, echte Afbeeldzelen van die beroemde Schilderyen.

Deze informatie komt overeen met hetgeen er op de prenten in de vorm van opschriften vermeld staat. De opschriften geven echter ook meer informatie, namelijk over de andere inventoren naast Coyvel en welke de leerlingen waren die de rest van de platen verzorgd hebben.

Deze bronnen geven weliswaar de hoofdlijnen aan, maar niet het totale ontstaansproces. Om een houvast te bieden kan de toetstandkoming van de illustraties als volgt worden samengevat. Van 1715 tot 1751 werkt de Franse schilder Charles Coyvel (1694-1752) aan een serie van 28 kartons, ontwerpen voor wandtapijten. Naar deze ontwerpen worden zelfstandige gravures vervaardigd door een groep Franse graveurs; een deel van deze prenten wordt als een serie uitgegeven door Louis Surugue in Parijs. Deze losse prenten hebben als voorbeeld gedient voor de etsen van Bernard Picart en de andere illustratoren. Picarts overlijden in 1733 brengt een eind aan zijn inbreng in dit, nog onvoltooide project. Bijna tien jaar later wordt het project opnieuw opgepakt en voltooid door Picarts leerling Jacob van der Schley, in samenwerking met enkele andere prentkunstenaars. In 1746 verschijnt dan de uitgave van Pieter de Hondt met daarin de voltooide reeks van in totaal 31 prenten.

In 1715-16 voltooit Charles Coyvel het eerste doek in een serie ontwerpen voor wandtapijten met voorstellingen uit de lotgevallen van Don Quichot. In 1714 had de jonge schilder, hij was toen nog maar 20 jaar oud, waarschijnlijk op aanbeveling door zijn vader Antoine Coyvel, een aan het hof van Lodewijk XIV inwobedrijke schilder, de opdracht voor de reeks gekregen van de Manufacture Nationale des Gobelins, het Franse nationale atelier voor wandtapijten². Vanaf dit jaar zou hij tot aan zijn dood met tussenpozen aan dit project blijven werken. In totaal werden 28 ontwerpen vervaardigd, waarvan 24 in de jaren tot 1727, drie tussen 1731 en 1734, en de laatste in 1751, een jaar voor zijn dood³. De ontwerpen voor de tapijten, kartons genaamd, werden met olieverf op doek geschilderd, met afmetingen van ca. 125 x 130 cm (afb. 2)⁴. Van enkele ontwerpen zijn nog getekende voorstudies bewaard gebleven⁵. De wandtapijten vervaardigd naar Coyvels ontwerpen kunnen als typische voorbeelden van de Franse Rococo beschouwd worden. De centrale voorstelling met een scène uit het verhaal nam maar ongeveer een kwart van het oppervlak in beslag, de rest van het tapijt werd gevuld met weelderige ornamenten van bloemenengrlandes, medallions, dieren en trofeeën, opgebouwd uit wapens en delen wapenrusting. De tapijten waren een groot commercieel succes: tot 1794 werden maar liefst negen versies van de reeks vervaardigd, in totaal meer dan tweehonderd wandtapijten⁶.